

„ЗАСТАВА“ излази два пут у недељу, четвртом и недељом.

Цена је на годину 10. фор. на по год. 5 фор., на четврт године 2 фор. 50 нов. а. в. за Аустрију, а за Србију на годину 100 гроша на по год. 50, а на четврт године 25 гроша.

ЗАСТАВА.

Огласи се рачунају по личинк врста, које из гармонта заузимају, и за сваку вјесту плаћа се за први пут 7 за сваки даљи пут 5 н. а. м. тога за жиг увек по 30 н. Дописе се шаљу уредништву а предлата администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад.

Број 109.

У Новоме Саду, у недељу 3. децембра 1867.

Год. II.

Нови Сад 1. децембра.

Као узрок што је Ристић пре оставио, него што је такође примио, звање министра спољњих послова у Београду, означају пријатна писма отуд оно исто што је и у нашем телеграму београдског јављено. Вели се, да Ристић није хтео друговати са министрима који немају никаква политична начела и програма, и који су изгубили свако поверење код народа. Као начелне тачке своје програму Ристић је поставио: да се остваре либерална начела, за која смо више пута у овом листу говорили, да их је и св. андрејска скупштина освештала. Међу тим начелима нарочито је Ристић овачио: слободу штампе и одговорност министара пред народном скупштином. Здравом чувством патриотизма иште, да се на прагу великих спољњих догађаја заборава све домаће расправе, па да се сједињеним силама одолева непријатељу народног напретка; са таквим чувством и Ристић је ставио у свој програм: да се на основу узајмних уступака изравнају домаће политичне равнине међу синонима једног истог народа, па да сва србска браћа сложено раде за слободу и напредак народа. Нажалост, тај програм Ристића одбачен је; за министра спољњих послова постављена је „политична нула“, као што смо у прошлом броју казали; и не само да су и даље задржани на својим столицама досадашњи министри, који су народу толико додијали, него је још и на цело министарству метута глава без сваке политичне мисли и вредности — извикани организатор шпионства и сејач најгнуснијих интрига и раздора између владе и народа — Никола Христић!

Министарство са таквом главом — у Србији, повануј да распростире светлост слободе и напретка на целом Балканском полуострву: јест испод сваке критике. Нека се дакле и од нас не очекује, да подобије објасњујемо министарство чије патристско чувство остаје и глуво, и немо, и слепо према напредку времена и потребама народне будућности, што тако неодољиво ишту, да оно одступи од власти коју је толико злоупотређавало.

Како је народ расположен према министарству Христића, најбоље се види отуда, што је то министарство, чим је Ристић уклоњен, расписало окружним властима, да буду на опрезу према сваком знаку народног незадовољства, па да га с места и свим средствима угушују! Оно дакле има свести о непопуларности својој зна да га земља нетрпи, и опет се народу намеће! Кад сва знамења говоре за унутрашњу слободу противу спољњих опасности, оно проглашује грађански рат у земљи! Такав пркос народном чувству и интересу невиђен је на пољу јавне савести.

Непријатељски листови који беху у зазору од министарства Ристића, почињу радосно ликовати на глас о паду његовом. У томе паду виде они малодушност београдске политике, у којој до јуче предности бяху јуначку одважност; орадовани том обманом својом, они ускићено наводе врте из званичних београдских листова којима се тако брижљиво доказује: да је србска влада удаљена од сваке ратоборне мисли према „сизеренском двору“, и да је тек она права поборница „интегритета турске царевине“, за чије се одржање париска и бечка влада тако енергично заузимају. Али нека знају ти листови, да судба србског народа независно слепо од ђуди неколиких министара, него она леги на крелима слободњачког народног духа, која под собом све министре има.

Са црногорске границе јављају, да је кнез Никола науман подићи један грађин на ућу Реке у Скадар; тај грађин служио би за заштиту мањих бродова који путују у Црну Гору, а Турци их узнемирују и нападају. Скадарски намесник Исмаил паша одуше се намери кнежевој, велели да неможе допустити изидање споменутих грађина, докле се то из Цариграда не одобри. Независна као од неких што је, Црна Гора нема питати никога осим своје сопствене потребе и интересе за утврђивање свог сопственог огњишта и за подизање на истом онога, што јој је за њену сигурност нужно.

Инглески лист „Аул“ ипак тврди, да је између Аустрије и Француске закључен уговор у Источном питању. „Ми смо у стању, вели исти лист, потврдити, да је петина што смо јавили о формалном споразумљењу између

Француске и Аустрије у Источном питању, о појединостима што што су се догодиле између барона Бајетам лорда Станлија, за време бављења првога у Лондону. Поуздано се зна, да су гг. Муелте и Бајет потписали 25. (13.) октобра један протокол, у два чланка, о погодби којом се, као у додатку париском уговору, ујемчава одржање турске царевине у досадашњем стању.“

Полузванични инглески лист „Стендарт“ пише о конференцији за римско питање, да од ње у ствари ништа бити неможе. По истом листу: Прусија прави приметбе на предлог француске о истој конференцији; Русија је врло ладна; Инглеска хоће предходно споразумљење, које у Паризу очевидно нежеље: Аустрија једина пристаје радо на предлог француски. Што се тиче Италије и папине владе, свака је од њих пристала на предлог, али у особитој намери. Тако нема никаква основа ни изгледа за конференцију. Папа, веле, још снева о раздробљеној Италији: Влада италијанска несме одрећи се народних тежња за Ријом. Влада француска чини све да би се помирила са чувством италијанским, али чувство италијанско неће да се мири, а положај се завршује из дана у дан.

Јавили смо у прошлом броју како се изјавио француски државни министар пред законодавним телом о римском питању. „Кореспонданс Италије“ од 7. дек. (25. нов.) пише на то, да ће тешко и трајно утврдити се добро споразумљење између Италије и Француске. Споменута званична изјава француска, као што званични италијански орган пише, „врећа дубоко италијанско народно чувство и као да је опредељена, да дуби провалу између царске владе и Италије.“ „Ми, вели даље исти орган, дознајемо из уста француских министара, да Француска иште најпре јемства, да Италија неће никад присвојити Рим, па онда тек да се повуче француска војска из Рија. Лепо! и ми волимо да смо начисто. Ми смо уверени, да ће италијанска влада одговорити, са истом искреношћу, да се ми немамо никако одрећи наших народних тежња, и немамо давати никаква јемства за одржање једне владе (папине) која је наш отворени непријатељ, и чији обстанак у овоме веку, јест несмисленост и несавршеност. Ми остављамо сасвим царској влади част и терет одбране светске власти. Она је у Рију — нека ту остане! Сад знамо на чему смо. Ми имамо само да привуламо своју снагу, да се утврђујемо и да чекамо. Будућност је за нас.“ „Кореспонд. Ита.“, која тако пише, почела је излазити тек од неколико дана; нама су досад послана три броја њена, и по свему што у њима пише, као да ће се развити озбиљни сукоби између Италије и Француске, због Рија.

По истом листу, влада италијанска открила је неку „огромну заверу.“ Услед истраге и затварања, она је дошла до „небројених сведочба, које ће изнети на видело синове те завере.“ Додаје се, да се на једној страни лађи у Бенови, ухватило сто влада фишена за пуњење иглењача. У истој вароши власт је похватила и Орвијеве бомбе, у часу кад су оне пренашане на друго неко место.

ДОПИСИ.

— Пешта, 25. ноп. Данас су Срби заступници на уг. сабору држали другу конференцију због тегобе Србаља у Банату у деобној ствари са Романима. Стојачковић и Милетић известили су конференцију о стању и течају ствари. Неповатно је заиста, да су наши архијереји пристали на начело, да онде, где доказа нема, црква, школа, сесије и друга непокретна добра већина, т. ј. у делу Романима остају, а они да Србе, и то Бог зна кад и како по процени изплате, а докле може бити и без цркве и школе остану. Та посед мора онима остати, који остају на свом огњишту, т. ј. у досадашњој предлој цркви и јерархији. Решено је, да именом Србаља заступника оду Чарнојевић, Димитријевић и Милетић министру богочасти и просвете; да му представе незаконитост патента, од 12. (24.) дек. 1864. год., као и то, да министар обустави свако административно решавање подобни случајева, па или странке, које из србске јерархије излазе, на пут суда упутити, или да ствар „ин статус кво“ одржи докле, док оба

конгреса, србски и романски, у основима, или случајевима неспоразуму се у ствари. Добро би било, да се и обштине наше у тој ствари и у подобном смислу на министарство обрате; досад је само чанадски случај дозрео за министарско решење, почем је прокуратура своје мишљење дала, и то Србима неспешно, а други су случајеви у течају; но надамо се, да ће министарство до даљег одржати „статус кво.“ постојеће стање, као што је по чувењу и министарство рата за границу учинило.

Време би било, да се једанпут наше црквене ствари у ред доведу; наиме да се устроје правилне обштине.

Новосадска је обштина покренула ствар — али како наш народ још није вицан уставном раду и пракцији, то га видимо равнодушном у овој ствари. Ако можда ко за боље држи, да се и неохитоворавају закључења конгреса 1865. год., но да се нов иште — нека ради, да се иште и сазове нов конгрес; и онако, ако се сад почне, не би се конгрес пре пролећа састати могао. Но треба се преложићти или за једно, или за друго; или искати за сад оно, што је новосадска обштина искала, или конгрес. Боље ма које од двога, него равнодушност и немарно изчекивање чега. Ја за боље држим, да нам се обштине на предложеном од конгреса основу организују, па да тако организоване конгрес траже и бирају, него да се и опет конгрес е брда и дола извучи, па да се и можда и горе буде. Но ако и иде, овде треба да важи глас обштине, који треба да се беспартално што скорије изрази.

○ Пешта, 26. нов. „Пешти Напало“, орган владајуће мађ. странке у Угарској, навео је у једном од новијих бројева својих, како руске новине пишу, да су Славени у Угарској угњетени, пориче то, и позива се на саме Славене у Угарској, наводећи, да нема међу њима, који би се потужили и о угњетењу говорити могао. Наравно, ако би се ко у мађ. новинама потужио, не би се примило, ако пак у својим народним, то „Пешти-Напало“ не чита, а меродавни кругови томе се и невешти чине. Но да видимо, како у том обзиру стојимо, пак шат наш глас, ако не до „Пешти-Наплова“, а оно онде допре, где треба.

Да не спомињемо сад овде, како је већ толико времена прошло, од како је сабор дошао до стања, да законе правити може, па још питање о равним народима у Угарској не решава; да не спомињемо то, како су не само код врховних власти, него и код сами жупанијски власти и судова мађарски језик завели, или задржали; да не спомињемо то, да су сами Мађари министри, онако исто, као што и у Цариграду само Османлије на влади бити могу; да не спомињемо то, како су свуда највећа и најмаснија званична места заузели, од Словака изтисли оне, који су као пријатељи свога народа познати, од други народа задржали које су затекли; да не спомињемо најпосле поступке у Хрватској и Славонији, где се административни и судски званичници без истраге и кривиче одпустише, где се саборски и изборни ред октроисаше, чега моралну одговорност угарска влада изрично на себе узме — а цело свет зна, да управо све од ње произилази — да велим те крупније ствари не спомињемо, о којима је говорено и писано, и још ће се говорити и писати: да се сад само на Нови Сад ограничим.

У Новом Саду закључило је вар. представништво, да је срб. језик званичан, и да се ишти и у саобраштају са вишим властима употребљава. Тако иште правда и равноправност на пољу муниципалног живота. Тако је у Новом Саду било и 1861. год., и ондашња влада налагала је истина, да се њој на мађ. језику дописује, али је ипак дела на срб. језику примала и решавала. Да би се Нови Сад боље осигурао, поднео је министарском савету представку, у којој моли, да министарство на основу пуномоћја, које је од сабора добило, потврди статут вароши Новог Сада о језику. Решење на то није никад изишло — али се заповедило, да се извештаји на мађ. језику подносе; по том се заповедило, да се записници главни скупштина и на мађ. језику подносе — како? да ли у преводу, или у оригиналом дупликути, није јасно речено, али знамо, да су Сомбору преписници преводи на траг слави, да се оригинал на мађ. језику под-

несе. Представништво новосадско је у интересу странака, да ове не би због одлагања штету трпале, пристало, према са правном оградом привремено на то, да се такви извештаји и на мађ. језику подносе — али је министарство заповедило, да се и записници главни скупштина на мађ. језику подносе. На овом нити је прво, ни друго новонабрано представништво пристало, но закључило је представку противу тога, и то, да се записници и опет на србском језику поднесу.

На сам глас о томе министарство је јако ослојеђено. Министар унутрашњи дела вели, да он неможе на 7 језика управљати, а што не разуме, за то неможе одговорност носити; но у том случају морале би све ствари приватни људи, наиме не само молбенице, него и прилози и исправе, на којима се каква тражба оснива, на мађ. језик преводити се, ако до министарства дођу — па онда шта вреди право појединаца, да у својим пословима свој матерњи језик употребљавати могу? А ако се ствар појединаца на матерњем језику подносити, за што не и обштине, па при том још муниципија? Министар трговине рече, где су Срби у мањини, ту захтевају да се записници и на срб. језику води, а где су они у већини, ту воде само србски — но где је случај, да је досад мањина србска постигла то, да се записници и на србском језику воде? Најпосле други је одношај рази народа једно према другом, где се у већем броју помешани стеку, а други је одношај исти према влади, која је дужна језику у земљи живећи народа разумети, па на како се у том помагала.

Ко хоће да је министар, нека зна те језике, ако незна, нека постави уза се синове ти народа, којима веровати може, па нека им и верује, или нека тумаче употребити, како зна — а не да толике вароши и обштине морају једном човеку за љубав са два језика мучити се, или свака за себе, дакле свега стотинама преводилаца држати, где би у средњи неколицина довољна била. Али наравно, знамо где век лежи. Није то, што се не би министарство помоћи могло, него би обштине, кад би морале на више језика, па у сваком случају и на мађ. језику записнице и важнија дела водити, напоследку ратосљале се тога, па хтеле, не хтеле, из економски и практични обзира примиле језик, који је владин, т. ј. мађарски. А незове ли се то ићи на „угњетење“ други народа? Или окови туђег духа и језика, туђе народности нису исто тако тешки, као и окови који руке и ноге спутавају? Нису ли још и тежи?

Сад се вароши прети посланством комесара — „ала Хевеш“; само тако; таман пут за измирење народа и „повољно решење питања народности.“

Да видимо даље. Представништво новосадско закључило је да за зидање срб. народног позоришта место на плацу даде, где је била варошка кућа; једно што је то место за посету најзгодније, друго, што друштво ово мало фонда свога само онде увидати може, где зданије у свако доба по себи вредност има, и где може и парије за подпору живота позоришта доносити; треће зато, што варошка кућа може угодно и згодније и на другом месту бити. Али ко на пут стаје? Арципискуп Хајнал на тужбу кат. обштине. Он и небо и земљу потресе, да се то недопусти; близу је кат. цркве. Поред свега тога, што би варошка кућа и више могла сметати, јер би „бина“ у зачељу плаца далеко од цркве била, што је напоследку и црквено позориште у Бечу још ближе цркви — србском позоришту не може близу кат. цркве места бити. Наводи се још један привидан узрок, да је католик један део тога места за варошку кућу намењено — као да би то варошешки могло, да и опет прави варошку кућу онде, где је ком наде жеља била, или као да така завештања, од који ни писмена нема, могу вароши ограничити право располажења, особито кад нема тако зване „clausulae cassatoriae“, т. ј. определења, шта да буде, кад се не би завештање одржало — Писало се и писало, како нам се на културном пољу не само неће смете правити, него да ће се још државно подпомагати просветни развитак; и ево сад, кад већином србска варош, где Срби $\frac{7}{10}$ дела јавног терета носе, гед

се католички из варошке касе толико учи- теља плаћа, колико Србима, где су Срби еван- ђелицима обе вере и другим вероисповедима радо руку помоћи пружили — сад кад та ва- рош закључује, да се једном ерском народном заведењу, које ће и самој ерској, и свима у њој непосредно или посредно од користи бити — сад да глас једног католичког архиеписко- па буде претежнији од интереса целог ово- страног ерског народа, од права целе варо- ши, које већина законито и уставно извршава?

Некажемо, да ће то бити — али смо дуж- ни унапред опоменути; па ако се ипак до- годи, чега при се видимо, како ћемо моћи онда наставити поступање владе?

Да идемо даље. Ево година дана, како су Срби предали молбу за одобрење статута за друштво ради- ности — ишло се ишло најпре министар- ству унутрашњи дела, па онда трговине; још никад ништа, а досад се стотинама други дру- штва одобрило. Чему ово да припишемо? „Пе- шти-Напоо“ знаће нам на све одговорити. Ово није све, али за сада доста.

м—ћ. — У Осеку, 25. нов. Овде већ прође и котарски избори саборски заступ- ника. За осечки котар изабрани су Ст. Куглер и Малач. — Куглер је познат као осечки са- борски заступник већ од више година. За ње- гово саборско делање могао би вам врло мно- го, а и врло мало рећи: у Ћутању је био и- деалан, а у говору сасвим солидан; никога није побијао, а још мање дао згоде, да га други побијају; дакле за народ није ништа ра- дио. Али овдашњи аристократски клуб гледа га као мила љубимца, као ревно догласника и т. д. О Малачу знамо мало, али из онога што знамо, дабогда да и он свој глас не баца у лонац, у ком се кува чемерна наредба. — Ето тако нам и котарски избор испале по ће- нију тубеж, испале народу на штету; светина се при том избору завести дала, јер је послу- шала слатке речи људи, којима је саможива корист идол, а срећа народа уображене без практичне вредности.

Како дознамо, за заступника самог Бако- ва изабран је одветник Мирко Хорват, врли за- точник и бранитељ народних права, који је сво- јим пређашњим саборским делањем стекао задовољство, поверење и љубав народа. — За Ђа- ковачки котар изабран је Нацо Брош, млади народњак, који је први осетио силну моћ и тобож енергију новог нашег жушана, те био са- жул, подбележничтва свргнут. Тим избором видимо, како народ зна ценити људе, који с њега у беду падоше; а од младога смо за- ступника уверени, да ће навек пред очима има- ти народна права, бољу будућност народнога живота, а у то га име Бог помогао!

У Темшвару, 28. нов. Овојарошко представништво закључило је још 1861. год. да се у Вабрини ерској девојачка школа по- дигне, и нема сумње да се неби тај закључак одавна већ остварио да смо мало одваж- нији били. Црквена је општина све она иста октропсана још од Баховог доба, па поред ти „вечити“ обштинара, који су већим делом уједно и представници нашој вароши, морају се наше будуће матере потуцати по којем- кавим „костурима“, где и свој матерински је- зик заборављају и одбијају се од својих на- родних обичаја. Кад је које наше питање — као што је то случај са поменутом женском школом пред конгрегацију дошло — ту не- ћеш више од два до три Србина наћи. Ови- ма је онда узалуд свако патриотско заузима- ње и разлагање, кад нема ко би их подупи- рао. — У жупанијским скуштинама још горе стојимо; ту као да нас и нема осим неколико чиновника, и то само у извесном пи- тању, кад се н. пр. о повећању чиновничке пла- те ради. Отуд оне жалосне новости што их ваш пештањски дописник донесе о пре- даји скоро свију ерских цркава Романима.

Ми јак жалимо што г. Живковић, као без- дињски архимандрит а уједно и известитељ расправне комисије у деобном спору, нема у тим жупанијским скуштинама гласа; а два пу- та више жалимо што нам архиастијар, кога се бар црквена добра тврати морају, већ лично у тој скуштини био; и кад долази не даје од себе гласа чути. Тако се у последњој кон- грегацији прочитала једна наредба од мини- старства просвете којом се ишло на укинуће досадањег провизорног модуса процедици за извесне догађаје, кад се из православне у унијатску веру прелазе, а није се у претрес- тога питања упустило, нити се икакво реше- ње донело. Ту се опште очекивало, да наш владица, који је у поменуто питање посвећен, први што проговори.

Колико смо се те стране забринути, толико се омет сваки родолов обрадовати мора, што наша омладина, у начо слабост саучешћу од стране наши „старији, како који дан све бо- ље напредује. Ми смо овде на ширем основу саставили једну певачку друштину. Сваки брат, који у интересу развијања друштвеног живо- та делати жели, броји се у ово друштво. На

кад узмемо да нам је број ових приличан и да се преко седмице четири пута, и то још у вече после осмог сахата на договоре и пе- ванку у пуном броју састајемо села и беседе уређујемо чиме нам се горњи губитак, што га наши старији нехоташћу својом причине у везему надокнађују: — онда имамо се боље- му надати. Да колико би још напреднија би- ла наша певачка дружина, кад би наши тр- говци (као што Немци и Мађари раде) својим помоћницима допустили, да посећују певачка вербања? Нажалост, има их овде који сматра- ју своје помоћнике и за време одмора као ро- бове, и забрањују им свако суделовање за народно добро. За доказ да вам наведем само овај случај. Један трговац Србин, забра- нио је свом помоћнику да буде чланом у пе- вачкој дружини. Овај му доказиваше да као Србин несме повстати од те ерске дружине. Сад ће наш господин принципал категорички ову алтернативу ставити: или желите код ме- не служити, или, напротив, Србином бити? Наш је честити брат ово последње изабрао, на што је одма отпуштен из службе!

Управљена парохија у граду кроз који ће се дан попуштати, међу проситељима се и изврени компетенци пријавило. Надајмо се, да ће избор пароха на најдостојнијег пасти, и да се неће на кумство, сродство и лично пријатељство више обзирати; а од г. владице је очекивати да договорно са општинском кандидацију саставља.

Из Торонтала, 26. новем. У дужност једне народне ерске школе спада у народној деци умне и душевне снаге развијати. Да се одговори тој великој задањи, дужна је она о- соба, којој је васпитање и изражавање деце поверено — да буде васпитана и изражена, јер без тога није у стању том високом позиву подицуно одговорити. Она дакле особа, која жели учитељем бити, дужна је себе за то звање најпре добро припремити, да делу ер- ску учити зна; јер онај који сам незна неможе другог учити. То су дакле условања под којим једна особа учитељем постати може. Но да видимо како код нас Срба у данашњем до- бу у погледу учитеља иде, и да ли се особе оне, који желе учитељем постати, под горе- наведеним условања у препарандију примају?

Што се мушки особа тиче, морају при- правни у препарандију доћи, т. ј. сваки онај ученик, који жели у препарандију ступити, дужан је показати да је четврти гимназијални или дру- ги реални разред с добрим успехом свршио; да- ље, да је обвезан пре уписивања из неки пред- мета пред збором професорским испит положити; и кад све то покаже, онда се тек као при- правник учитељски у завод прима. Тако се по- ступа са мушким особама.

Но сад да видимо како се са женским особама при примању у препарандију поста- па, и да ли оне какве сведоче преко сврше- них наука показати и какав испит положити морају.

Што се женски особа тиче, ту се нипашто непита, него се, чим се која пријави, оберуч- ке прихвата, — само да је на броју. Ту се непита: да ли та особа зна што, и је ли она за учитеља, него само је ли женско, то се од- ма у скамију намешта, макар Срби за десет година натраг у просветном погледу естали.

Код нас гдекоји људи мисле, да су све учинили, ако су само женске у школу увели. Погледајмо само на оне женске особе, које су на крају јуна о. г. учитељски испит у Сомбору положили. Ја сам с једном госпођи- цом, која је такође испит учитељски с новим приправницама положила, разговарао, и која ми ово рече: „Мој господине! Кад сам у Сомбор на испит полазила, мислила сам, да се од стра- ха натраг повратити већу; но кад сам при- дан у школу завила и чула, шта су оне женске училе и шта знају, не само да ме је страх прошао, но ми готово жао беше оних новаца, који сам на пут потрошила. Морате ми- слити, господине, да гдекоје госпођице ни мо- литве нису знале, а како ли из други наука. Верујте ми, да сам се чудила, кад сам разу- мела да су исте госпођице и сведочбу учи- тељску добиле, јер сам да нису у стању зва- њу том одговорити.“

Ето какве су нам новозображене учитељ- ке, за које се гдекоји људи срцем и душом заузимају, само тек да уведу, да по женским школама учитељке, а не учитељи буду.

Које се дакле то за привуду приписати мо- же, или онима који таке особе за учитељке одређују, или онима, које желе учитељкама по- стати? Ја мислим, да ове друге никако окри- вити неможемо, јер оне иду на то, да на лак начин до леба дођу, јер их је онајвише нуж- да на то приморала, па ма да и нису за то подпуно спремне. Главна кривица спада на оне, који таке особе прокуштају и за учитељке од- ређују.

Казао сам горе, да учитељ мора прво зна- ти, па тек онда другог учити. А знају ли на- ше садање новозучене учитељке онолико, ко- лико ми је као учитељкама народних школа зна- ти нужно? Врло тешко, а вије ми чудо. Од

куд да знају? Свака је од њи још у старој школи трећу основну школу свршила, научи- ла нешто мало немачки, па је могла и неко- лико какви други забавни романа прочитати; затим је неколико месеци, а може бити и две три недеље у препарандији одседила, па је као такова за учитељку основни школа још са пре- поруком проглашена.

Иштам сад све пријатеље школске: може ли така једна особа учитељском позиву под- цуно одговорити? Ја држим да ће ми сваки изобразен Србин за право дати, ако рећем, да неможе, и да дотле неће моћи докле год за ту струку онако изобразени женски неу- зимамо, као што их други народи имају.

Кад се иде на то, да и код нас Срба жен- ске учитељке у обичају убу, то је за тако шта нужно особито заведење, у ком би се само женске за учитељке изражавати имале, и то не једну, но четири године дана, како би се подпуно за учитељке припремити могле; и док такво заведење небудемо имали, нетреба ни по- чињати, нити се са школом титрати. Она пак господи и врени пријатељи народног напред- ка, који су за то заузети, да се женске учи- тељке уведу, нека се прво побрину и код Ср- ба израде, да се тако заведење за женске учи- тељке оснује, јер само онда, кад тако заве- дење будемо имали, моћи ћемо погдекоју ва- љану учитељку добити.

Петроград 22. новембра. У последње време руски листови почели су озбиљније него обично пратити догађаје на Истоку, и нарочито што се тиче одношаја Србије са Тур- ским. „Застава“ поклања се особита пажња, као независном органу ерским. „Голос“ и „Москва“ беху пуна дописа: о оном прозној убијству на „Германији“, о скуштини у Кра- гујевцу, а да непомињем „восточни вопрос“ што је свакидањи задатак сваком томе листу. Овде се као извесно сматра, да је куцнуо по- следњи час источног питања. Да оставим на страну последњу дипломатску изјаву кнеза Горчакова, и званичне листове који ту изјаву тумаче као доказ, да Русија искрено ради за омањшање положаја и судбине источних Хриш- ћана, да оставим то на страну, па да вам ка- жем, да се и јавно мишљење почиње у Ру- сији отворањем и чистеје изјављивати за брат- ски савез са осталим Славенима. Нема више оних славено-филских сањарија о стопљивању свију Славена у једну велику гомилу под кри- лима руског орла; већ се на све стране буди светост савеза са самосталном слободном др- жавом славенском на Балканском полуострву.

У Петрограду се оснива једна дружина у жељи, да упозна што боље Русе са Славенима. Та дружина скупљаће и новчане прилоге за помоћ потребитим Славенима и ради њихове одбране од непријатеља. Међу члановима дру- жине има и Срба. Дружина ће давати јавна предавања: о географији, статистици, ет- нографији и политици; чланови Срби преда- ваће о ерском народу.

Кад се овде чуло, да је Ристић на место Гарашанина постављен за министра спољаш- њих послова, поздрављена је та новост као знак, да је једном учињен крај досадањој оклевајућој, неодважној и убитачној политици у Београду. Жељно се очекује да се Ристић на делу види.

„Голос“ пишући о догађајима на „михољ- ској скуштини“ у Крагујевцу, вели, да је жалосно, што у овако критичном положају ми- нистри у Србији немају поверења код народа; а шта ће се, додаје „Голос“, кад су ти ми- нистри сами криви томе, јер су својом стра- шном и шепртљанском политиком довели Ср- бију у тако заборављен положај, да се она спомињала у Европи само „вз учебника Гео- графији.“

Пре неколико дана донесе Московски листови вест: да г. Суботић, пошто је изгу- био службу, принуђен је сад тражити леба у својој књижевој радњи; и зато је послао неке од својих драма у Москву, да би се на руски превеле и у театру играле.

М. Из Цириха, 14. новембра. Свакога ће Србина и Славена обрадовати кад дозна да је слав. дружина, која је дане основана, још у животу, да још живе њена света начела. Жељу Славенских народа: „да се ујединимо“ видимо за сад остварену само у овој малој дружини, али је она метила себи задатак да се рашири у цело славенски народ. Оно важно питање: Да ли је могуће сјединиће Славена? одговара дружина ћутајући својим онстанком. — За председника је изабран на ново Г. Миљков.* Његова жива беседа, у којој се огледа дух дружине и којом је почет рад пријављена је са грмљавином „живео“. Ја вам је овде укратко споштавам:

* Јавља се свима дружинама, које желе и које су већ изразиле жељу да се нама у корешно- денцију ступе, да смо изабрали за то једног корешнодента. — Писма управљена на дру- жину нека се шаљу с адресом: „Паја Миљков Fluntern Zürich.“

„Браћо! После кратког времена скупили смо се у име Бога и у добри час, да даје на оном темељу зи- дамо, који је прошле гдине подигло славенско друштво овде у најслободнијем крају европске земље. Мислим, да ћемо сви, с новом снагом и по- новљеним силама заузети се око започетог дела и и ја вас браћо у име свете ствариви у име тог за- почетог дела са добро дошлицом поздрављам и же- лим да садатак који смо од своје воље на се при- мили, да ћемо ми тај рад енергично свесно и без икаквих саможивих интереса даље продужити и да ће сваки на жртвеник народне просвете и слободе онолико допринети, колико му његове силе допу- штају.

Истина ми као браћо немамо за сад ни каквих знатних средстава на располагању, у нас нема ми- лиона, да на ту цел зајвљујемо; али оно браћо што можемо ваља да жртвујемо за постигнуће цели, коју смо себи задали.

Заједничка цел наша јест: да припомажемо, да се славенски народи међу собом што боље упо- знаду и зближе да изучавају узјамне тежбе и по- требе и интересе. Разуме се, да ово друштво на- чело свог програма мора ставити: Слободу једнаку за све славенске народе.

Браћо такову циљшту цел, коју смо себи ста- вили, дужни смо као верни синови наших праотаца делом и словом, крвљу и имањем потпомагати; дужни смо, да за слободу свог рода све жртвујемо, дужни смо, да га из родства изабавимо и на ону ви- сину положаја доведемо за коју је ни способан. Бре- ме је приспело, да и ми свету покажемо, да су и на нашем земљишту ухватиле корена оне велике идеје које данас тако моћно потресају све народе, над којима још тиранише апсолутистичка рука њи- ховик моћних владара или неспособан јарам парвара. Нема данас ниједног иоле просвећеног народа, који се не бори и не би борио за своју спољашњу са- мосталност и унутрашњу слободу, за своја најсвети- ја права: слободу и напредак. У тој борби за та права, што народ чине народом, и човека човеком, морамо и ми суделовати, да и ми дашемо оном ду- хом, који води човечанство ка остварењу његових природних и вечних права. У тој борби морамо као верни синови Славније мајке учествовати, морамо ову прилику, која је за наш рад zgodна, ваљано употребити, како би и нама што скорје сунце сло- боду синило, и наш народ, који је у тами тако ду- го седео, осветлио. Ваља да ће, а и мора нам скоре час кинути, кад ће се наш народ од овог јарма ослобо- дити: јер доста дуго беше роб владајућих породица, које с нама човечански поступаше, већ нас са нај- већим задовољством и самовољством тиранишаше, без престанка гољаше, глобише, бесчасише, материјал- но и морално газаше. Оне нам једном рече све узе- ше, што се узети дало; али једно благо остаде још Славенском народу, које му душмани и тиранини одузети немогаше; остаде му благо, сјајније од злата, скупије од бисера и драгог камена, — а то је благо његова јуначка десница и храбро срце. У срцу љубав и у љубави тврда вера. Завермо се бра- ћо у име свете ствари и народног напредка, да ћемо с нашим срцима пуном љубави, пуном тврде вере, верно ова начела, која су у нашем програму стављена до смрти исповедати.

Завермо се браћо, да ћемо у свако доба радити за народни напредак и интересе, да ћемо све гу- суне намере наших непријатеља осујетити, да ћемо наш народ писмено и усмено у свако доба и при свакој прилици обавештавати, јер браћо, много ва- жи у народу жива реч човеческог духа и ума, ко- ја све изговара, срањава, и снаја. Жива реч, то је страшно за тиранине и фанатике сваке струке, а нада и утејежа за оне, који под јармом стењу. Онај, који буде наш народ обавештавао није ништа дру- го, него сејач, који у свом срцу узима свој инстинкт, своју страст, своју веру, страдање и све своје идеје, и прегрштима пуним семена народну живу се- же. Завермо се браћо да нас неће никакви лични и себични интереси од овог начела одвратити и да ћемо вагда бити и остати верни бранитељи и чувари народног права. Завермо се на овом новом збору, да ћемо с поновљеном снагом радити, како би се Славенски народи једном опростили тежких ланаца робовања, како би се међу собом као права браћа упознали и међусобно потпомагали, да би уједиње- њеним силама срушили гвоздени деснотски јарам. Времена су врло озбиљна браћо! нове се идеје по свету распростире. Сви народи чезну за слободом, правдом и једнакошћу, егизам европских деснота, подли интересе данашњих тиранина, унишу се послед- њом снагом, да недају народима доћи до својих нај- светијих права. Ама је то последња борба, то је по- следње напрезање сурове силе, све то мора пасти и ја се надам, да је куцнуо последњи час деспоти- зму и тиранији европској „Слободу, једнакост и братство“ морају се остварити. Сви, који та наче- ла гледа, наши су непријатељи и наш је први за- датка као што реко, тима непријатељима одузети се. Уједињеним силама даје се све учинити и као год што нас једна мисао веже, као год што ми једну жељу желимо, тако ће скорја ако бог да! и слободни Сла- венски народи бити уједињени обштом мисли и об- штим тежњама, да као народи заузму достојно место у историји човечанства. За то вас још једном по- зивам, позивам вас браћо у име свете славенске ства- ри, у име слободе и напредка нашег великог народа и васцелог човечанства, да неуморно радимо на запо- четом делу Славенског уједињавања.

ЈЕДНА НАРЕДБА КОНЗИСТОРЈАЛНА.

Судар, што је општина новосадска имала с патриотом гимназијским, имаће данас, су- тра многе општине с конзисторијама својима.

У селу К. већ се велико незадовољство подигло са једне наредбе конзисторијалне. Да само штогод више интелегенције има дош. о би и до жестока сукоба; али многи, који стина знају шта је право општинско, нема, толико слободе, да се са већим од себе у борбу упусте, него трпе. Но кад трња до грла дође, онда ће се, боже, у опори речма, пред оне присутни, који као с марвом с крште- њим душама поступају.

Прошетос ишла је општина К. и искала од надлежне власти на место покојног пароха М.

другог. Та власт да јој оракулско обећање, и недужна обштина, задовољна с обећањем, прати се весело кући, држећи да је своју мисију срећно извршила.

Неколико месеци чекали су парохијани на потврдише овог кога су они некал уздајући се у речи; а кад наредба конзисторијална дође, и они добију још једног више него што су искали.

Свештеник Ст. патрик од оне несрећне белести велике има по тој наредби добијати од парохије 400 фор. и то да му издаје садашњи капелан. По наредби тој никад се не зна, је ли Ст. парох или је досадашњи капелан, је ли капелан осто капелан или је администратор, или је напоследку он парох, а онај други капелан.

Било како му драго, тек је ова наредба обштини јако изненадила и увредила.

Обштина К. има хришћанско срце и рада је беднику помоћи али што се није и на њу при тој наредби штогод обзирало, то јој није никак право.

Тај свештеник Ст. никакве особене заслуге за К. нема. Он никакве дужности нечини, одкуд да права има?

Пречасна конзисторија ма како име дала овом, или оном, она никад неће законито дело учинити; јер: да ли досадашњем капелану име пароха, онда он има основу неивдавати ти четир стотине форинти, него рећи: кад је ч. конзисторија нашла, да сам ја заслужан, да будем парох, онда сам ја парох као други пароси, па кад они не дају ником забавдава 400, не дам ни ја. Или што је још горе:

Кад ступе саборска закључења у живот, може обштина рећи: кад наш парох хоће за 400 мање све дужности парохијалне да свршава, онда тај сувишак остаје нама, а ми нисмо дужни никог из милости чјије издржавати, ако сами нећемо ту милост да чинимо.

Ако је Ст. парох бити, а капелан да остане капелан и то није по закону.

Свештеник ст. никад не може законит парох бити; јер свештеник то је само чиновник, а парох то је службеник — то је активан свештеник, а од куће Ст. активан бити кад служишти несме.

По самом том што му се капелан даје, каже се да он треба да служи; јер капелан то је помоћник, а та реч помоћник каже да морају најмање двојица бити који раде. Свештеник Ст. ништа радити несме и има помоћника, па шта излази за ону цркву, да парох ништа радити несме, а капелан му је дат, да му помаже.

То је чудо, које само с директоратима и парохијама србским може бити.

Сам Бог ставијоје тог свештеника и с канонима свети сабора у стање мира, а сад га конзисторија у активност меће.

Ако је да досадашњи капелан буде администратор под којим именом добија ће свештеник Ст. 400 фр.? Што је само свештеник, то му не даје право на те новце од парохије К. све.

Опет се мора парохом звати. Ал и у том случају нема права на те новце.

Да је само један дан исти свештеник у К. пароховао, било би нешто правна основа, да и после у својој немоћи парох остане, о вако он још у постојању свом резигнира, — постаје парох да небудне парох.

Ето онг Шекшировог бити и небити — постојати и не постојати, том само конзисторија уме живе прилик дати.

Но нек се да ма како име том постајању, о пет ништа тим Ст. недобија — само име не даје права.

И наш цар треба би по логици конзисторијалној да има од Јерусалима каква добитка, јер он се зове краљ Јерусалима, он то нит има нит оће да има, нит оће да тражи.

Свештеник Ст. чиновдјејствовао је у једном делу цркве епархијалне.

Кад та црква у којој је он служио не може да га плаћа, онда за тај рад његов преце је да читава црква епархијална издржава га у време немоћи његове, него једна црква поместна. Један за све а сви за једног, а овако иде, један за све а сви за једног.

Обштина К. мора држати свештеника, који је свештеник читаве цркве православне, а у њем смислу цркве епархијалне!

(Продужиће се.)

конфедерација, а не господовање једног над другим. У економном развиту разликују се ови степени: дивље стање, пастирско, земљоделско, земљоделско-руководно и земљоделско-руководно-трговачко. Производна снага не зависи само од тога, да је народ један вредан, штедљив, моралан, промућуран и т. д., него много зависи и од политички и друштвених установа, према којима треба да има народног јединства и деобе рада. Тројака средства припомажу напретку, а та су: економија, — у што напреднијој пољској привреди, — умна, — у изражавању лица — и друштвена — која су у добрим законима.

Урош Кнежевић чита: „О националиту и комунизету с правне стране.“ Још Платон поставио је разликују у карактерима, и тиме се изјаснио за начело комунизета. То је повторио Монтескије и Русо. Од нових су за националиту Тензен, Гербер и Тибо. Комунизет задоби превагу зато, што се невешти немачки правници не могосе одржати пред препреденим римским правницима, и што религиозне предрасуде беху утукле свест народну. Од 17. века настаје борба германста и природњака са римским правом. Комунизетлије Иррига главна мисао јесте: „ни једна земља не раба све, ни један народ није кадар све,“ па из те насвршености хтеде да изведе општност у праву. Напоследку Кнежевић обара начела комунизета и наводи ове основе: цела се природа састоји из самих разноличности; несавршенства једнога попуњавају се савршенством другога; али се та попуна условљава другим околностима. Осекунца је односна. Хра на јужњака није за северњака, нити није северњака за јужњака. У душевним производима још је тежа примена, и из нових законодавства јасно се онаја, да се иде на раскомадање. Кад би могуће било, за сваког би човека требао одвојени законик, и тако закључује, да општности може бити само у материјалном смислу а никакво у формалном.

Милан Јуришић: „О инквизицији.“ У главном чита општу историју инквизиције, о верозаконским сектама, које су биле новод, те царе добоше на ту мисао да оснују инквизицију. Даље говори о гонењу тих верозаконских секата, о папским злочинствима, о одношима између папа и владарца, и о деморализацији ондашњег римског свештенства. Напомиње оне казне којима се казнише људи, који држе код себе отаџдике. При крају наводи ефанагизам религиозни, који не поштеди ни костјују мртваца, говори о разним сектама инквизиторским.

Светозар Матејић: „О значају римског права.“ По Ирригу. Три пута је Рим диктирао свету законе: први пут, кад уједињи народе у једну државу, други пут у цркви, и трећи пут у праву. Редак појав беше, де се оживи туђе мртво право, које беше приступно само научавањима, и наилазаше свуда на отпор у животу. У почетку римско право беше само правна граматика, а доцније поста правним каноном. Значај је римског права у томе, што је оно из темеља покренуло наше правно мишљење.

Урош Кнежевић: „О међународном праву.“ Суверенство једне државе судара се са идеом целог човечанства; ако се суверенство једне државе поима као неотричанено, онда се пориче међународно право, а ако се све државе појме као једна једина рода људског, онда опет пада суверенство државно. — Ропства мало по мало нестало је, и у међунар. праву призната су правила: да човек не може бити сопственост човека и да је ропство противно праву људске природе и општој свести човечанства. — Што се тиче вере, међунар. право још није развијено кога ће се вера трети у држави, остале же не самој држави на вољу, али она не сме чинити што хоће. — Пасластва су као нека међународна дружина; у њима је одлична сама држава. К несудати беху у почетку постављени да потпомажу трговину. — Странац је по новом међунар. праву свуда сигуран; у њему се поштују људска права, а у најважнијим одношима приватног права изјављује се са домородцем. — Нико не може заузети за се море или реку, која иде кроз више држава; зато по таким рекама и морима могу пловити лађе свију народа. Река, која протиче само кроз једну државу, сопственост је ње саме; то би требало укнати, и наредити да је с-ака река отворена свима лађама. — Свака особа у двојаком је одношају: као приватно лице и као члан државног друштва. По међунар. праву особе као приватна лица нису у рату непријатељи, а као држављани јесу, у велико учествују у рату. Данас ратава власт није апсолутна као у старо доба, па и у средњем веку; она се мора држати у границама само цели државне. Јавно добро може у сувоземном рату власт разграбити, као и све оне ствари непријатељске, које су одређене за рат, оружје, заиру и т. д. Где су људи изображенији, ту се прави разлика и између јавних добара, па се према томе не дира нигда у цркве, школе, библиотек и т. д. Приватно имање не сме нико дирати. У морским ратовима горе стојимо. Пре 50 година нападане су приватне лађе и еспаши су отимати против сваког права. Но данас је већ укнато морско разбојништво (гусарство), а освојено је (на париској скупштини 1856): да неутрална лађа сме чувати непријатељски еспаи, изузимајући само јан еспаи, који је забрањен. „На слободној лађи слободно је и добро,“ а тако исто: „на слободној лађи може бити слободно добро.“

Александар Ненадовић, „О неговању економних крана“ по холандском начину од Елерброа кад крава хоће да отели треба јој давати мало хране; и то лаке, која се лако вари. Од многе се хране гоји крава али мало даје млека, и дебеле се краве теже теле. У Фризланду кад се отели крава дају јој волаче од лана и по пола чабрице овог млека, што остане иза млека. Од муже треба престати на 10 недеља пре по што крава постане стелона. На многим местима имају особите кошаре где се теле краве, и те се кошаре греју. Кад се брава отели, радо јој се даје да пије чорбу од скувавог хлеба са старим пивом, сољу и кимом. У јужној Холандској и на Рајни кад се отели крава дају јој чорбу скувану од просејане комине пивске и хлеба и сена попрежаног том чорбом. Кад се крава окрепи, истрбе се посолојем искроцем по леђима, кристима и лувковима. После телидбе за 6—8 дана музе се по 4 пута.

Александар Ненадовић: „Како Арнд мисли о праву.“ Право се дели на подложно и предметно. Право у првом смислу јесте овлашћење једне

особе, по коме она може изјављивати своју вољу; а у другом смислу под правом се разуме појам оних правила, по којима се управљају људски одношаји. Право има свој основ у томе, што човек има своју слободну вољу. Разлика је између права и морала у томе, што право не зависи просто од воље, већ воља стоји под правом, а морал зависи од унутрашњости самог човека.

Величко Аксентијевић: „О карактеристици америсанских жена.“ По Бернју има 20 година како се захтева политична равноправност људи и жена. Та равноправност правда се са два основа: 1) да буде веће поштење у јавном животу, и 2) што би са иравнањем оба пола саме жене признале, да су људи позвани да исправљају њихове погрешке, а овако у неслободном стању тога нема, јер жене могу увек казати: „Какве смо, такве смо, ви сте нас овакима направили; дајте нам слободу, па ћемо вам бити одговорне.“ У време рата американског Берне сакупи 5 мушкараца и 6 девојчица те им да 100 табака бантинских записа (банкнота) да исеку на једнице. Пошто је пребројао, нађе да је код мушкараца само једн завезајај точан, а из сваког је по нешто украдено; код девојчица пак није нестало ни једне паре. — Кад би се изравнала оба пола, било би веће поштење, и јавни би се морал поправио. С друге опет стране имају и жене да се отресу неких мана, међу којима су две најгоре: 1.) што се кинђуре и гледе на спољност, па кад се лепо наликују и обуку, мисле ту је све; а 2.) што се не брину за гајање деце и не маре да их имају много.

Драгослав Кедровић: „О условима, под којима биље живи.“ По Либигу. Да би се могло разумно земљоделство водити, нужно је да познамо услове, под којима биље расти, јер земља не може рађати вечито, ако јој се не придодаду честице, које су многогодишним обрађавањем из ње извучене, а сачињавају услове њене плодности. Биље се састоји из честица, које згору и које не могу да згору (пепео). Гајане (култивиране) траве састоје се из фосфорне киселине, калија, сумпорне и силицијумне киселине, креча, горке земље (магнезије), гнојња и кухињске соли. Сви су они састави нужни за храну. Они делови, који не згору, састављени су из угљене киселине, воде и амониака. Од угљене киселине постане шећер, од силицијумне поглавити стабло, у соку се задржи кали, а у земљено фосфорна киселина. Креч горка земља и гвојње. Земљоделац се мора старати, да његова земља имаде све саставе, и ако једнога само нема, мора надокнадити. Чим осети да му је пр. кукуруз нешто закршљао, ваља да зна, да је то због земље, у којој се не налазе све честице у смеси угодной за растење кукуруза.

У Минхену, на св. Илију 1867.

З а в е р а .

Троједна краљевина.

„Нови Позор“ доноси од одбора народне либералне странке следећи проглас на становнике града Загреба:

Браћо и суграђани!

„У животу народа има тачака одлучних за бољу будућност, за стојере сретног народног развитака, или за погубно пронадуше.“

Така тачка настаде ево за наш народ, а сабор трајичне краљевине биће аваним, да о тој одлучној тачки одлучну реч поведе.

„Ми ћемо назначити сво начела, о којима држимо, да су меродавна, а почем нас ту води искрено домољубље и горућа жеља за бољком мајке домовине, то опет незаборављамо, да у народу без разноликих миња нема животна крета, да се жнења какад разилазе у средства, но буду ли збиља основана на домољубљу, то се немогу у погледу цели разликати. Услед тога неможемо свечано, да нашим сународницима, који се с нама неслажу, ни из далека неодричемо поштење и патриотичне воље, а топла нам је жеља, да се настали из тога разноличја крет стои у хармонични склад, у споразумљење!“

„Буде ли вишњи ова настојања благословио, да жућеним плодом буду уродила, то ће једном настати час, те неће ни најсмелја реакција подузети, да чисту вољу народа употребља за нечисте сврхе на наш или буди чји уштрб.“

„Три су појма, што код решавања ове одлучне тачке главно место заузимају: Унија с краљевином Угарском, наша аутономија и земљишна целокупност.“

„Да се ова три појма успореде и у склад доведу, то ће бити задатак саборске делатности.“

„Кад се иза дугога абсолютистичког мртвила сабор тр. краљевине г. 1861. састао, нађе неко пријидно уставно стање, нађе борбу двеју великих тежња и нађе откритири статут о државоправном преустројству аустријског царства. Оне тежње билјаху једна за општу централизацију уз неки привидни лик уставности, а друга за децентрализацију, за аутономију уређење појединих честица на темељу историјског права. Онај пак откритири статут беше тада крмилком завладаше централистичке странке.“

„У том положају небеше свестном заступништву народа нимало двојити о стази, којом би ударило, узпротивити се опем статуту и захтевати успостављење свога властитога државнога права.“

„Ово наше државно право нађе свој темељ у угарско-хрватском уставу, у заједничком символу једне те исте круне.“

„Опреди се дакле централизацији, захтевати успостављење свога државнога права, пробуди као неопходно следбину помисао, заружити се с Угарском краљевином, гдено аналогна положаја, аналогних оипрања, аналогних жеља видесмо, ова помисао нађе конкретни свој изражај у речи „унија.“

„Уз ово помисао пристајемо и ми, те желимо искрено и братинско споразумљење, желимо овако здружење, које ће нам и учување заједничкога уства као и властити народни живот зајамчити.“

„Учување заједничког устава наћи ће делотворни свој изражај у одношају и становишту, што га има тр. краљевина у заједништву са краљевином Угарском заузети према другој половини аустријскога царства, на властито у решавању заједничких послова, а ту би троједна краљевина примерним бројем заступника, изабраних непосредно по свом саборном учествовању у дотичној делегацији круне Угарске. Аутономни народни живот наћи ће свој изражај:

„прво: у начину раздељивања дужности, што би их краљевина Угарска и тр. краљевина путем делегације колективно за цели обегг круне Угарске установиле;“

„друго: у начину решавања онаких послова, што би према овом сазгзу за краљевину Угарску и тр. краљевину на по: скупни остали, као што је трговина, комуникација;“

„треће: у подножју независности тр. краљевине у погледу унутрашње управе, наставе и правосуђа;“

„четврто: у земљишној целокупности.“

„Начин гледе прве и друге тачке имао би састојати у решавању ових предмета путем посебних делегације, изабраних по једном и другом сабору, и делајући на темељу подпуног паритета.“

„Независност троједне краљевине гледе треће тачке нашла би свој изражај у одговорној парламентарној влади за ове струке, и у стварању закона уставним путем, суделовањем наше сабора тр. краљевине са владоцем преко одговорне владе тр. краљевине.“

„Земљишна целокупност нађе свој изражај у територијалној сувиности и нераздељивости целе тр. краљевине, свију наиме честица, из којих по чл. 42. 1861. састоји, да је и у придружењу Далмације и у подпуном укинућу крајинског сустана.“

„Браћо и суграђани! Овај прогласом ступало пред вас, држећи за стално, да ћемо тиме бољак миле домовине као и споразумљење сакр. Угарском што кречиче унапредити, те свег уверити, да народ хрватски уставну слободу на све љуби, да своја права брани, а туђе штуде, да жели оно одлично место у задрузи народа заузети, што му ујамчује дична њезва прошлост, и гесло, написано му на грбу: Уставна слобода, народност, просвета и напредак!“

„Живица домовина!“

„Одбор „либерално-народне странке.“ Народне Новине од 6. дек. (24 нов.) донос „Неколико речи у очи сабора. Од Ј. Живковића, које се свде на ово:“

„Бахо Сремци, да својски и безпристрасно загледамо, какова је та политичка струја, која је данас, то ће рећи, у новије доба, „народном странком“ у Срему астружила?“

„Да то и још нешто дознам, био сам мало пре и сам пут Пеште у Срему, који ми пут и начин, како га изведох, многи од мојих политичких пријатеља неодобрављу и осудују; а ја им и ту са изкључиво патриотскога гледишта велам; да сам га само на онај начин учинити могао и имао, као што сам то учинио. Оснажишти то моје подужење за „патриотску дужност“, велам, да се ово „некајем“ не тиче моје особе, но саме ствари, коју сам пред очима имао.“

„Први и главни појав, у ком се моје политичко осведочење у погледу решења наше државоправне развирице са Угарском и Аустријом огледа, ево га точно начертана у мом и мојих једномисленника предлогу „за исправак основе адресе одборске већине у погледу државно-правнога питања.“

„По том предлогу, који се је тицао адресе, т. ј. одговора на сабор сазивајући кр. одис од 1866. био сам ја за то, да наш сабор то државоправно питање, засецајуће у потанко одредење нашега угарско-хрватскога јавнога права и устава, као свим народом круне угарске оће, са сабором угарским на „заједнички“ начин, т. ј. солидарно реши, но уз увет: да ћемо се ми, држећи се изрично чланка 43. — 1861. као нашега „изходништа“, са сабором угарским уједно на све слободан начин у свем осталом такофер погодити и да ће то све још пре крунисања нашега премилостивога краља приуговорљено бити, зар да нам пригодом крунисања и сва наша „посебна“ права зајамче и осигурају.“

„Но да видите, јесам ли још и данас доследно тога истоста или другога политичкога миња, судите из следећег, што вам као од мене очекивани „програм“ дајем и то:

1. Ја сам за политичку и народну самосталност троједне краљевине, осигурању подпуном земаљском самоуправом т. ј. од угарске неодвиномог легислативом и ексекутивом (законарством и управом) у послови „наставни, верозаконички, унутрашњи“ у смислу чланка 42—1861. §. 4., за првом одредељења свога, нашу аутономију покриваћег земаљскога буџета.“

2. Ја сам са погледом на већ створени аустријско-угарски државни дуализам, за наредно признање истога и по томе за здружење или савез за краљевином угарском у сви, горњи аутономију надмапућних „ратних, финансијалних и трговачких“ послова и то зато, што „реалну“ свезу у тој мери, државно јединство сви под једну те исту круну саздајући краљевина и земаља, а уз то најпосле и материјана корист наше домовине собом донос, и што је наш сабор у чл. 42—1861. горње послове за предмет „ујзе“ свезе са Угарском у изглед ставио. Према тому:“

3. Ја сам у погледу ових „заједничких“ послова, за њихово са Угарском заједничко обаљање, дакле за заједничку у томе управу и заједничко законарство са Угарском тако, да се за осигурање наше политичке индивидуалности наши заступници за заједничко законарство, не из изборних котарах непосредно, но из нашега сабора имају бирати и одлацајући даље за осигурање по обштем клучу припадајућих троједној краљевини гласова у дотичној делегацији из њезаних заступника.“

„(Овде — како се види — нисам за кавав изувати или изнимни положај наше домовине у делегацији, почем то никакво изведиво није).“

4. „За устројење наше домаће владе и цоле управе, о чем се овде поближе и потање говорило неможе, усвајам слободоумна начела по образцу уствне државе угарске.“

5. У погледу целокупности тр. краљевине, т. ј. питања гледе Далмације и крајине, јесам сходно назором прошлога сабора, за кречко подупирање свега, што би на остварење здружења „прве“ и спојенја „друге“ са матером земаљом смирао.“

6. Истим начином јесам за одржање нашега права на Реку у онама, нашој аутономији спадајућим пословима. Напоследку

7. У погледу начина поступања на предстојећем сабору јесам уз „ограду“ против откритири изборног реда, ако би већина сабора преко тога престала и к делају приступила, за изаслање регниколарне депутације из нашега сабора, која би са сличном депутацијом уг. сабора о свима питањима равноправно у договор ступити и успех тога својем сабору на решење известити имала.“

